

ANGELINA COLUBRET I MARCH: MESTRA, CONFERENCIANT I ARTICULISTA EN TEMPS DE LA SEGONA REPÚBLICA

JORDI ALBALADEJO BLANCO

Aquest article explica, a partir d'una aproximació a les vivències d'Angelina Colubret i March (Badalona 10.11.1910-Torroella del Montgrí 23.01.1998)¹, el contrast d'experiències que va donar-se entre l'activitat pública, l'actitud expansiva i vital d'algunes dones avançades durant els anys de la Segona República i el punt i a part en la seves trajectòries, que les va portar a replegar-se en l'àmbit privat a partir del triomf i la repressió franquistes.

El cas d'Angelina, i ben segur el de moltes altres dones que han esdevingut invisibles i anònimes als ulls de la història, ens apropa a una part de la història contemporània de Badalona i de Catalunya.

Així, d'una banda, ens permet reivindicar el paper actiu femení en la construcció d'una societat moderna durant el període democràtic de la Segona República, amb aportacions polítiques,

socials, pedagògiques..., i, d'altra banda, veure l'efecte de les represàlies i el silenci imposats a les dones republicanes i catalanes per la dictadura del general Franco (1939-1975).

Anys d'infantesa i formació docent

Angelina, filla de Miquel Colubret Payet i Teresa March Lloveras, va néixer a Badalona l'any 1910. Va ser la germana gran de dues noies més, Mercè i Caterina Colubret.

La família residia en una casa de propietat al carrer Guifré, 156, al barri del Progrés. Miquel Colubret va ser ajudant de direcció a la refineria de petroli al front marítim de la ciutat i posteriorment guàrdia municipal, i Teresa March era una coneguda llevadora molt apreciada a Badalona.

Angelina Colubret va estudiar a l'Escola Normal de Mestres de Barcelona. Al novembre de 1927, com a resultat d'un

accident en ensorrar-se un balcó de l'escola, va patir seqüeles físiques que van afectar-la tota la vida. Per tal de restablir-se, segons assenyala el record de la seva filla Àurea, va ser una de les primeres dones a practicar gimnàstica a Badalona amb el senyor Grífol.

Angelina Colubret March, amb pocs mesos d'edat. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Foto: E. Sagristà. Col·lecció Àurea Farssac Colubret

El 1929 va obtenir el títol de professora de primera ensenyança. Va començar a donar classes sense una plaça fixa fins que va aconseguir-la a Barcelona, a l'Escola Municipal del Guinardó, l'any 1932. La seva activitat docent va estar vinculada als principis renovadors de l'Escola Nova.

Activitat política en premsa i com a conferenciant

En paral·lel a la seva formació com a docent, va mantenir una intensa activitat com a propagandista política els primers anys de la Segona República. Va escriure els seus primers articles de premsa l'any 1931, quan la pràctica totalitat de periodistes i col·laboradors de la premsa badalonina eren homes. Ho va fer al setmanari *Lluita. Portantveu d'Esquerra Catalana Federal a Badalona*, organització que formava part d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Va impulsar la creació d'un grup de dones d'Esquerra Catalana Federal al barri d'Artigues, al capdavant del qual va organitzar un primer acte amb «40 senyores i senyoretes», en què Angelina Colubret va oferir una xerrada per tal de tirar endavant «el suport de les seves amigues i de les militants de Barcelona». Així, compartint tribuna amb la seva amiga, la mestra i propagandista barcelonina d'ERC Maria Teresa Gibert, va participar en un acte públic al Cinerama Modern d'Artigues a l'octubre de 1931.²

Durant aquesta època va fer diferents discursos i conferències. La temàtica que tractava era a l'entorn de la dona i la política —*La dona davant el moment nacionalista a Catalunya*, conferència pronunciada el 8 d'octubre de 1931 al Casal Català de l'Esquerra de l'Eixample (Barcelona)— i sobre el moviment de renovació educativa —*La influència de*

l'escola en els homes de demà, a l'Ateneu Popular del Districte IV, al carrer de la Verge del Pilar, el 29 d'octubre de 1931, immortalitzada en una coneguda fotografia o *L'esdevenidor dels nostres infants, la llar, l'escola i l'aire lliure*, realitzada el 16 d'abril de 1932 al Centre de Lleida i ses Comarques (Barcelona).³

En el Primer Congrés Ordinari d'ERC celebrat a Barcelona els dies 13 i 14 de febrer de 1932, va exercir de secretària de la Ponència d'Ensenyament. En el mateix congrés, va ser una de les impulsores del Front Únic Femení Esquerrista de Catalunya.⁴

Com a propagandista política, va aparèixer publicada una entrevista seva de suport electoral a ERC a *La Humanitat* (11.04.1933). Un aspecte rellevant de l'aquesta entrevista és la defensa democràtica del dret de vot femení i la visió de modernitat del període republicà:

«— **Què opineu del vot femení?**

—Que és paradoxal que les Corts Constituents reconeguessin, amb una relativa unanimitat, el dret de la dona a emetre el seu vot, i ara els mateixos polítics que propugnaven per aquest resultat es mostrin recelosos i desconfiats, tot esquivant, tant com poden, l'adaptació de les

Angelina Colubret dictant una conferència titulada "La influència de l'escola en els homes de demà", celebrada a l'Ateneu Popular del Districte IV, al carrer de la Verge del Pilar de Barcelona, el 29 d'octubre de 1931. AHCB/AF. Foto: J. Domínguez.

mesures que ens assegurin l'exercici del dret de sufragi —ens diu—, però, naturalment que, una situació eminentment esquerrana veu el perill que les dones facin el seu contrapès a l'estat d'opinió esquerrà i posin els destins de les nostres corporacions en mans de les dretes. Però fins i tot, cas que això pogués produir-se —la mentalitat femenina és allà on l'ha portada una educació sectària i ultra conservadora d'un estat de coses que cada dia s'adapta menys a la nostra època— caldria, en bona doctrina democràtica, aconhortar-se tot pensant que la majoria —la majoria real i efectiva— havia exposat la seva voluntat. I això, Angelina Colubret, ho diu, no pas creient que la dona pot arribar a produir aquest contrapès, sinó, optimista, pensant que la dona no pot fer donar mai un pas enrer en la marxa progressiva que el mateix poble s'ha traçat.»⁵

Un aspecte que sembla tenir relació amb el seu allunyament de l'activitat política és el matrimoni amb Carles Farssac, militant d'ERC, l'any 1932. La parella va tenir dos fills, Roger i Àurea, abans de divorciar-se l'any 1934. Va ser a partir d'aleshores que la seva activitat pública vinculada a la política va desaparèixer. Segons el testimoni d'Adoni González Mateos, veí d'Angelina al carrer de Guifré, ella li havia explicat que havia estat companya sentimental d'Andreu Nin. Precisament Nin, l'any 1934, va ocupar el càrrec de secretari particular de l'alcalde de Badalona, Joan Deulofeu (ERC), a partir de la relació que tenia amb Josep Queralt, militant d'ERC i fundador de l'editorial Proa, on Nin havia fet algunes traduccions literàries del rus.⁶

Articles publicats

Els primers textos que va publicar Angelina, a l'edat de catorze anys, van ser poesies en català en la revista *Juventut*

Catalana, editada a Barcelona en plena dictadura de Primo de Rivera: «Al nostre Mestre» (16.02.1925), «A l'astre de la nit», «Dansa del poble» (16.07.1925).

La seva activitat com a articulista va concentrar-se a l'any 1931. El seu primer article publicat a *Lluita* portava per títol: «Feminisme» (22.08.1931) i guardava relació amb el fet que arreu de Catalunya, grups de dones organitzades en suport a l'Estatut de Catalunya, havien recollit signatures de dones acompanyant el referèndum masculí, el 2 d'agost de 1931. A Badalona, s'havien organitzat vuit taules que van recollir 9.784 signatures d'adhesió, entre elles la de la famosa actriu Margarida Xirgu:

«Després del gest, gest admirable de les nostres dones, davant la llibertat del poble, després de la manifestació emocionant de com és possible que la dona sàpiga sentir i comprendre tot l'abast, tot el valor, tota la importància dels moments àlgids de l'història que es tem vivint, ¿com podem afirmar de la mateixa manera que ho hem fet fins ara que la dona no sap, ni pot, ni vol intervenir en els assumptes socials, en els assumptes polítics?»

Per a Colubret amb el nou marc de llibertats democràtiques, les dones estaven destinades a tenir un protagonisme social i polític, i per això calia organitzar-se de forma estable i amb objectius comuns a l'entorn de les formacions republicanes:

«Voldríem, i ho creiem factible, d'arribar a una compenetració amb les altres dones de Badalona i d'arreu i fer d'aquesta obra que podria semblar una foguerada d'encenalls o un sentimentalisme carrincló, una cosa sòlida i

concreta. Esperem que d'aquesta unió originada en els moments en què per dignitat, si res més elevat no ens movia, vàrem fer acte de presència, en naixés i prenguéssim forma una aliança que ens donaria més força i ens hauria de portar necessàriament a la consecució de les nostres aspiracions més cares, dels nostres ideals de llibertat per tot, sense distinció de classes ni sexes»

Lluita, en l'edició del 12 de setembre, va publicar l'article de col·laboració «Per la cultura femenina», de Virgínia Xapelli, una altra pionera en la premsa badalonina que incidia en la participació de les dones en la societat i en la seva necessària formació cultural. Xapelli explicava que havia comprovat durant la recollida de signatures a favor de l'Estatut que hi havia dones que no sabien escriure, i descrivia la ignorància com «aquesta plaga de l'esperit dels pobles». Al mateix número també va publicar-se un nou article d'opinió de Colubret, «Protestem», en què expressava el seu suport incondicional a l'obra de govern de Francesc Macià. Tal vegada criticava «el conservadurisme aprofitant l'actitud de la FAI, gairebé agafant-la de bracet per anar de dret contra la llibertat del poble», expressat periodísticament per *La Vanguardia*, i proposava que «passéssim de llarg per davant de tots aquells establiments, bisuteries, cafès, bars, etc, damunt del taulell dels quals hi veiéssim la decoració funerària d'aquell famós plec de paper».

En el mateix setmanari republicà, Colubret va escriure, el 26 de setembre, l'article «El català a l'escola», en què reivindicava l'ús de la llengua catalana a l'Escola Elemental del Treball de Badalona, ja que no existia com a assignatura bàsica «la pròpia llengua» i sí que s'impartia, Gramàtica

Espanyola, i es preguntava també per què es donava Història d'Espanya i no de Catalunya. El seu escrit va rebre una airada contesta des d'*El Clamor* sobre la qualitat i la utilitat professional del programa educatiu de l'Escola Elemental del Treball per part de Baldiri Dalmau i Juli Ponce de León que va motivar un nou escrit de Colubret en el setmanari *Lluita* (17.10.1931), signant com a exalumna de l'escola, i recordant la depuració de mestres catalanistes realitzada l'any 1923 a partir de la instauració de la dictadura de Primo de Rivera.

Vivències a partir de la Guerra Civil

Segons consta en l'expedient del seu Consell de Guerra, a l'inici de la Guerra Civil, Angelina exercia com a mestra de primera ensenyança al Grup Escolar Ignasi Iglésias de Barcelona. Durant el període de vacances escolars, a l'estiu de 1936, va incorporar-se com a infermera voluntària al vaixell hospital *Marqués de Comillas*, que formava part de l'expedició republicana comandada pel capità Alberto Bayo contra els militars que s'havien rebel·lat a Mallorca (agost-setembre de 1936).

Després d'aquest fet, va retornar a l'activitat docent i com a conseqüència de la guerra va ser traslladada a diferents escoles. La darrera d'elles va ser la Colònia Escolar Permanent de l'Ajuntament de Barcelona a Berga, dirigida per Enric Gibert Camins, on va exercir fins al 15 de gener de 1939. Davant de la retirada republicana va decidir no exiliar-se i retornar a Badalona.

Amb l'arribada de les tropes franquistes, però, va ser detinguda a Badalona. Amb data del 23 de març de 1939, el Comandant Militar de Badalona va rebre l'ordre de detenir-la

ja que «tuvo actuación destacada en contra el glorioso movimiento nacional». Van tancar-la a la presó preventiva que es trobava al soterrani de l'Hospital Municipal. Segons

Angelina Colubret a l'abril de 1945. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Àurea Farssac Colubret.

consta en els documents del Consell de Guerra a què la van sotmetre, el seu pare, Miquel Colubret, va intercedir davant del Jutjat Militar Especial de Barcelona de Depuració, el 10 d'abril de 1939, perquè a la seva filla li fos concedida una presó atenuada al seu domicili fins que es resolgués el seu expedient de depuració, ja que el seu estat de salut era precari a conseqüència d'una vèrtebra que tenia trencada i d'una pulmonia traumàtica que patia des de l'accident de l'any 1927. El dia 12 d'abril, en un escrit del conserge de la presó preventiva, s'informava al jutjat que d'acord amb el telegrama rebut, Angelina havia estat posada en llibertat.

El dia 26 de setembre de 1939 va tenir lloc el seu Consell de Guerra. Com a testimonis de l'acusació, hi havia Josep Tramuns Guardiola i Artur Garrit González, veïns de la família al carrer de Guifré, un escrit de l'alcalde-gestor Miquel Xicart en el qual s'informava que Angelina «ha sido siempre una entusiasta propagandista del separatismo catalán, habiendo tomado parte en diversos actos públicos; que al estallar la revolución marxista mostró públicamente su simpatía por la misma; que voluntariamente alistóse como enfermera...»; i la seva declaració en ser detinguda.

Va ser condemnada a deu anys d'inhabilitació especial per a càrrec públic, dret de sufragi actiu i passiu, professió o ofici.

Al llarg dels anys del franquisme, va passar força privacions econòmiques. Va treballar d'administrativa i d'amagat va fer classes particulars. El testimoni del seu veí Adoni González Mateos ens permet conèixer com vivia durant les llargues dècades del franquisme: «Ella era de una dignidad asombrosa, férrea, mucho más allá de lo humanamente

necesario. Fue duramente reprimida y se le negó la facultad de dar clases; lo hacía a escondidas en su casa, pero no siempre tenía los alumnos suficientes y llegó a pasar hambre física. En mi beneficio, pude encontrar la forma de ayudarla y la contraté para que los fines de semana y festivos hiciera

de canguro de mis hijos, con lo cual ellos tuvieron una de las mejores pedagogas que tal vez han existido en nuestro país. Con la llegada de la democracia, me preocupé de solucionarle y tramitarle su reconocimiento, por lo que le quedó una maravillosa paga más algunos ‘atrasos’».

Angelina Colubret el 19 d'agost de 1941 a Barcelona. Museu de Badalona. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Àurea Farssac Colubret.

L'any 1976, després de la mort del dictador i d'acord amb el decret del 5 de desembre de 1975 de revisió i anul·lació de les sancions administratives acordades segons la Llei franquista de 10 de febrer de 1939 de responsabilitats polítiques, va iniciar els passos perquè fos revisada la seva destitució i perquè, a conseqüència de l'anul·lació del seus efectes, s'acordés per a ella la pensió de jubilació corresponent. Després d'alguns tràmits va aconseguir-la.

Notes

1. Informació biogràfica sobre Angelina Colubret: Arxiu Tribunal Militar: Auditoria de Guerra de la 4ª Región Militar. Juzgado Especial de depuración de funcionarios civiles (expedient del Consell de Guerra celebrat el 26 de setembre de 1939); documentació particular i entrevistes

amb la seva filla Àurea Farssac i Colubret. Referències com a articulista badalonina: Jordi Albaladejo. *Entre els moviments socials i la llar*. Badalona: Ajuntament de Badalona, 2000, p. 78-79.

2. *Lluita*, 26.09.1931 i 10.10.1931.

3. Informació sobre conferències d'Angelina Colubret dins: Neus Real i GELCC. *Esriptores republicanes. Gènere i modernitat a la Catalunya Contemporània*. Web pròpia, 2009; Ivern, Dolors. *Les Dones d'Esquerra (1931-1939)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2007, p. 22; 56.

4. *L'Opinió*, 6.11.1931 i 5.06.1932.

5. *La Humanitat*, 11.04.1933.

6. Testimoni d'Adoni González, dins *Àlbum de la memòria compartida*. Badalona: Ajuntament de Badalona, 2007, p. 261.